

Princip opakování a analogie

V MSoČ (Cvreček a kol., 2010, s. 89) se uvádí, že:

Při odvozování ze sloves preferují mluvčí češtiny situaci, kdy slovotvorným základem je kmen (tedy tvar bez koncovky). V situaci, kdy se ke slovnímu základu připojují sufixy začínající na samohlásky a ve kterém je kmen jednoslabičný (obsahující slabiku otevřenou, viz 4.5.2), může být slovním základem infinitiv.

ry-t → ry-t-ec

? Slovní základ

Slovotvorný základ

Základové slovo

Kmen je ta část slova, kterou získáme odtržením koncovky tzv. pádové, nebo osobní, infinitivní, tvarové.

Jak lze prověřit toto tvrzení?

Nalézt další analogické případy.

Napadají Vás nějaké?

Rytec je umělecký řemeslník, který zdobí povrchy kovových ozdobných předmětů a šperků, vyrábí **ryté** desky (mědiryt, oceloryt) pro tisk z hloubky, případně zhotovuje kovová razidla, pečetidla a podobně. Jeho hlavními nástroji jsou různě tvarovaná **rydla**, případně i dlátka a čakany.

Výjimečně se jako ryteci označují i umělečtí řemeslníci a umělci, kteří vyrábějí **ryté** sklo nebo glyptici.

SSC Slovník spisovné češtiny

rytec

-tce ryjec **-jce** *m kdo se zabývá rytím* **\$4** rytec kovů, skla,

rytecký **příd.** rytecká práce,

rytectví **-í** **s** rytí (písma n. ozdob) do kovu, skla ap. (jako obor),

---

V definici z Wikipedie je dvakrát ve výkladu užito adjektivum *rytý* a jednou substantivum *rydlo*.

Pokud bychom za bernou minci vzali výše uvedené tvrzení, pak je otázka, jak analyzovat toto adjektivum. Je infinitiv základem adjektiva *rytý*?

Dále je v této definici použito substantivum *rydlo*. Jak byste vytvořili české jednoslovné pojmenování malého rydla? (*rydélko/rýtko*)

Jak byste slovo *rýtko* vyložili s užitím výše uvedeného odstavce?

Jakou příponou je substantivum *rýtko* utvořeno?

Jediný výklad podle předešlého odstavce je, že sufix je *-tko*. Pokud bychom řekli, že sufix je *-ko*, pak bychom museli předpokládat, že *k* je vokál.

Řekli byste že slova *zajatec* a *zarytec* jsou utvořena stejným způsobem?

A dále: Jak vyložíte synonymní ve slovníku uvedené substantivum *ryjec*?

Jak vyložíme, že další slova, která jsou utvářena podobně a mají podobný zobecnitelný význam (=osoba, která se za bývá činností označovanou základovým slovesem), jsou

ssjc Slovník spisovného jazyka českého

litec

-tce m. *kdo lije z kovu*; *lijec*: 1. zvonu, děl, kovových soch

bijce

-e, řidč.

bijec, -jce m. kniž.

1. *bojovník, zápasník, rváč*: b. a válečník; b. za právo; neurvalý b.

2. *hubitel, vrah*: b. černočů; bijce obrů (Vrchl.)

Jak byste vyložili substantivum *savec*?

Jak byste analyzovali slova *krytka, zákryt a zákryvka, krovky, příkrov, záliv, zálivka, drakobijce, medvědobijka*.

Je pravděpodobné, že *-j*, které uzavírá (podle preference mluvčích – viz výše) kmen/ základ na samohlásku před sufixem, který začíná na samohlásku, je koncovka imperativu (*bij* → *bijce*) nebo že *-v* je koncovka přechodníku přítomného (*zaliv* → *záliv*)?

Nebo je takové řešení překomplikované a ve své podstatě chybné ?

Dokážeme najít elegantnější řešení?

Elegantnější řešení vychází z toho, že budeme pozorovat společné vlastnosti (významové a formální) slov a budeme hledat generalizace.

I neškolený mluvčí jazyka je schopen rozpoznat společné vlastnosti slov. Nazírá, že *ryt* pojmenovává činnost, *rytec* osobu, která se touto činností zabývá, *rydlo* věc, kterou se tato činnost provádí a *rytý* vlastnost, která vyplývá z použití této činnosti ke zpracování něčeho, co pak je nositelem této vlastnosti.

Jsme tudíž schopni generalizovat kategorizovat pojmenování osob, věcí (substantiv) podle činnosti (od sloves) atd.

Jsme schopni vydělit jednotky znakového charakteru (morfy), které nesou význam společný (souvislost s činností *ryti*) všem třem slovům (*ryt*, *rydlo*, *rytý*) a zároveň vidět, že nositelem významu věci/substance je samostatně vydělitelný morf *dlo*, v němž *o* zastupuje soubor pádových koncovek společných všem substantivům typu *město* atd.

S takto obecně vymezenými kategoriemi pracuje lingvistická disciplína tvoření slov.

Skupina slov, která je spjata jedním dále neanalyzovatelným slovem je tímto slovem fundována (má společný základ na rovině formy – fundace) a motivována (má společný základ na rovině významu – motivace).